

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z odwołania A. D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 maja 2016 r.,

zażalenia ubezpieczonego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 2 lutego 2016 r., sygn. akt III AUa [...],

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] postanowieniem z 2 lutego 2016 r.: 1) oddalił wniosek ubezpieczonego A. D. o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku tego Sądu z 17 grudnia 2015 r. w sprawie o prawo do emerytury oraz 2) odrzucił wniosek o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem.

W uzasadnieniu tego postanowienia podniesiono, że Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 17 grudnia 2015 r. oddalił apelację A. D. od wyroku Sądu Okręgowego w B. z 18 marca 2015 r. w sprawie przeciwko ZUS Oddziałowi w B. o prawo do emerytury. Wnioskodawca (ubezpieczony) był obecny na rozprawie, po zamknięciu której Sąd Apelacyjny wydał wyrok. W terminie do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku złożył wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu do

postępowania kasacyjnego. Postanowieniem z 29 grudnia 2015 r. Sąd Apelacyjny uwzględnił ten wniosek i zwrócił się do Okręgowej Rady Adwokackiej w B. o wyznaczenie pełnomocnika. Po wyznaczeniu pełnomocnika z urzędu Sąd poinformował pełnomocnika wnioskodawcy, że w terminie 7 dni od ogłoszenia wyroku wnioskodawca nie złożył wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie jego odpisu wraz z uzasadnieniem. W takiej sytuacji pełnomocnik wnioskodawcy z urzędu złożyła 14 stycznia 2016 r.: 1) wniosek o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego z 17 grudnia 2015 r. i doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem oraz 2) sam wniosek, którego dotyczyło żądanie przywrócenia terminu. Wniosek o przywrócenie terminu uzasadniono tym, że pełnomocnik został wyznaczony do zastępowania A. D. po upływie ustawowego terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku. Sąd Apelacyjny zobowiązał pełnomocnika wnioskodawcy do przedstawienia przyczyn, z powodu których wnioskodawca uchybił ustawowemu terminowi do złożenia wniosku. W odpowiedzi na powyższe w piśmie z 25 stycznia 2016 r. pełnomocnik wnioskodawcy wyjaśniła, że A. D. błędnie zrozumiał treść ustnego pouczenia Sądu o sposobie i terminie wniesienia skargi kasacyjnej. Uważał, że wystąpienie przez niego o ustanowienie pełnomocnika z urzędu do postępowania ze skargi kasacyjnej jest czynnością wystarczającą do zaskarżenia wyroku Sądu drugiej instancji.

Oddalając wniosek o przywrócenie terminu, Sąd Apelacyjny podniósł, że A.D. był obecny na rozprawie apelacyjnej wyznaczonej na 17 grudnia 2015 r., po zamknięciu której zapadł wyrok. Po ogłoszeniu sentencji wyroku Sąd Apelacyjny pouczył wnioskodawcę o terminie i sposobie wniesienia skargi kasacyjnej, zaznaczając, że skargę może złożyć wyłącznie profesjonalny pełnomocnik, tj. adwokat lub radca prawny. Z pouczenia wynikało, że złożenie skargi należy poprzedzić złożeniem w terminie 7 dni od ogłoszenia sentencji wyroku wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem. Na pytanie Sądu wnioskodawca potwierdził, że zrozumiał treść pouczenia. W pouczeniu jednoznacznie wskazano konieczność złożenia wniosku o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia wyroku.

Ostatecznie na podstawie art. 168 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny oddalił wniosek o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej i na podstawie art. 328 § 1 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. odrzucił spóźniony wniosek o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem.

Zażalenie na powyższe postanowienie Sądu Apelacyjnego wniósł pełnomocnik wnioskodawcy. W zażaleniu zarzucono naruszenie prawa procesowego: 1) art. 216 k.p.c. przez nieodebranie od wnioskodawcy odpowiednich wyjaśnień w celu dokładniejszego ustalenia stanu sprawy, a w rezultacie zaniechanie przeprowadzenia postępowania dowodowego i rozstrzygnięcie na podstawie dowolnych ustaleń Sądu oraz 2) art. 233 § 1 k.p.c. przez zaniechanie dokonania należytego i wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego i w rezultacie: (-) niezasadne przyjęcie, że udzielone przez Sąd na rozprawie 17 grudnia 2015 r. pouczenie co do sposobu i terminu zaskarżenia orzeczenia miało jasny i zrozumiały przekaz, w sytuacji gdy treść pouczenia Sądu była długa i wielowątkowa, przez co mogła być niezrozumiała dla osoby nieposiadającej nawet elementarnej wiedzy z zakresu prawa, (-) pominięcie, że pouczenie miało miejsce zaraz po odczytaniu sentencji, przed podaniem ustnych motywów rozstrzygnięcia, na których wnioskodawca skupił swoją uwagę. Ponadto skarżący zarzucił sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału dowodowego i w rezultacie błędne przyjęcie, że w sprawie nie zachodzi podstawa do uznania niedochowania terminu do wniesienia wniosku o sporządzenie uzasadnienia bez winy wnioskodawcy, w sytuacji gdy z akt sprawy wynika, że 21 grudnia 2015 r. wnioskodawca złożył „prośbę” o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu do sporządzenia skargi kasacyjnej, co – w jego ocenie – odpowiadało treści pouczenia Sądu Apelacyjnego. Mając powyższe na uwadze, skarżący wniósł o uchylenie punktu 2) zaskarżonego postanowienia oraz – na podstawie art. 380 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. – o zmianę zaskarżonego postanowienia w punkcie 1) i przywrócenie wnioskodawcy terminu do złożenia wniosku o doręczenie wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 17 grudnia 2015 r. wraz z uzasadnieniem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jest uzasadnione.

1. W orzecznictwie utrwalone jest stanowisko, że postanowienia sądu w przedmiocie odrzucenia lub oddalenia wniosku o przywrócenie terminu nie są orzeczeniami kończącymi postępowanie w sprawie i nie podlegają samodzielnemu zaskarżeniu (por. uzasadnienia uchwał składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego: z 31 maja 2000 r., III CZP 1/00, OSNC 2001 nr 1, poz. 1 i z 6 października 2000 r., III CZP 31/00, OSNC 2001 nr 2, poz. 22 oraz uzasadnienia postanowień Sądu Najwyższego: z 11 sierpnia 1999 r., I CKN 367/99, OSNC 2000 nr 3, poz. 48; z 7 kwietnia 2011 r., IV CZ 2/11, LEX nr 785889 i z 9 stycznia 2012 r., III UZ 29/11, LEX nr 1130396).

Odrzucenie wniosku o doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem jest prawidłowe, jeżeli wniosek ten został złożony po terminie z art. 387 § 3 k.p.c. Skuteczne zakwestionowanie w zażaleniu postanowienia w tym przedmiocie jest możliwe tylko wówczas, gdy zostanie wykazana zasadność wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej, czyli nietrafność odmowy przywrócenia terminu. To zaś może nastąpić wyłącznie w trybie art. 380 k.p.c., na podstawie którego Sąd Najwyższy (przez odesłanie z art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.) może na wniosek strony, rozpatrując zażalenie na postanowienie odrzucające wniosek o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem, rozpoznać także – mające wpływ na jego wydanie – postanowienie oddalające wniosek o przywróceniu terminu do złożenia wniosku o takie doręczenie. Warunkiem takiej kontroli jest zamieszczenie w zażaleniu stosownego wniosku, o którym mowa w art. 380 k.p.c. Gdy w sprawie występuje profesjonalny pełnomocnik, wniosek taki powinien być jednoznacznie sformułowany, gdyż nie ma podstaw do przypisywania pismom przez niego wnoszonym treści wprost w nich niewyrażonych (postanowienia Sądu Najwyższego: z 17 lipca 2008 r., II CZ 54/08, LEX nr 447663; z 28 października 2009 r., II PZ 17/09, LEX nr 559946 oraz z 18 października 2011 r., II UZ 35/11, LEX nr 1312361).

Sąd Najwyższy przyjmuje, że strona kwestionująca rozstrzygnięcie o oddaleniu wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej (np. do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie odpisu

wyroku wraz z uzasadnieniem), nie mogąc go zaskarżyć wprost, powinna złożyć wniosek o poddanie tego rozstrzygnięcia kontroli pośredniej, na podstawie art. 380 k.p.c., przy rozpatrywaniu zażalenia na odrzucenie środka prawnego (np. wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem). Art. 380 k.p.c. ma zastosowanie także w postępowaniu przed Sądem Najwyższym wywołanym wniesieniem zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku tego sądu i doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem.

Pełnomocnik skarżącego zamieścił w skardze kasacyjnej stosowny wniosek, co pozwala na dokonanie w postępowaniu zażaleniowym kontroli także wydanego na podstawie art. 168 § 1 k.p.c. niezaskarżalnego postanowienia oddalającego wniosek o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej.

2. Wnioskodawca (ubezpieczony) wniósł zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego z 2 lutego 2016 r. z wnioskiem o zbadanie zasadności oddalenia jego wniosku o przywrócenie terminu. W uzasadnieniu zażalenia zarzucił naruszenie art. 168 § 1 k.p.c., ponieważ – w jego ocenie – uprawdopodobnił w wystarczający sposób, że bez swojej winy nie zachował terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem, co wynika z obszernych wyjaśnień przedstawionych przez pełnomocnika wnioskodawcy (pismo procesowe z 22 stycznia 2016 r. – k. 179), do których Sąd Apelacyjny się nie odniósł i pominął je przy dokonywaniu ustaleń faktycznych. Tymczasem z pisma tego wynika, że wnioskodawca nie złożył w ustawowym terminie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku, gdyż błędnie zrozumiał treść ustnego pouczenia o sposobie i terminie wniesienia skargi kasacyjnej. Wnioskodawca zrozumiał, że od wyroku z 17 grudnia 2015 r. przysługuje mu skarga kasacyjna i że może być ona sporządzona jedynie przez adwokata lub radcę prawnego i że tylko ten ustanowiony przez sąd profesjonalny pełnomocnik może podjąć czynności związane z odwołaniem się od tego wyroku. Sposób zrozumienia pouczenia znalazł odzwierciedlenie w czynnościach podjętych przez wnioskodawcę, który 21 grudnia 2015 r. (a więc przed upływem siedmiu dni od ogłoszenia sentencji wyroku) złożył skierowaną do Sądu Apelacyjnego „prośbę” o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu. Następnie – w odpowiedzi

na zobowiązanie Sądu – złożył oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania oraz oczekiwał na wyznaczenie mu przez Sąd pełnomocnika z urzędu. Był przekonany, że czynność ta jest wystarczająca do podjęcia kroków w celu zaskarżenia wyroku. Dodatkowo pełnomocnik ubezpieczonego wyjaśniła, że treść pouczenia Sądu była długa i wielowątkowa, przez co dla osoby nieposiadającej nawet elementarnej wiedzy z zakresu prawa mogła być niezrozumiała, szczególnie pod wpływem stresu i emocji związanych ze stawiennictwem w Sądzie we własnej sprawie. Pełnomocnik podniosła również konieczność uwzględnienia tego, że pouczenie miało miejsce zaraz po ogłoszeniu sentencji wyroku, przed podaniem ustnych motywów orzeczenia. Dlatego ubezpieczony skupił całą swoją uwagę na przyczynach nieuwzględnienia jego apelacji. Wydawało mu się, że rozumiał treść pouczenia, o czym miały świadczyć podjęte przez niego czynności, w tym złożenie na piśmie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu (k. 154).

Nie ulega wątpliwości, że strona występująca o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej zobowiązana jest uprawdopodobnić twierdzenia uzasadniające to żądanie, co oznacza przytoczenie twierdzeń i wskazanie okoliczności, z których wynika przekonanie o ich prawdziwości (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 listopada 2013 r., V CZ 49/13, LEX nr 1393807).

Ubezpieczony przytoczył okoliczności mające – w jego ocenie – uzasadniać wniosek o przywrócenie terminu (pismo pełnomocnika wnioskodawcy z 22 stycznia 2016 r.), jednak powołane przez niego okoliczności nie zostały wystarczająco wnikliwie rozważone przez Sąd Apelacyjny. Tymczasem ich rozważenie było konieczne ze względu na treść art. 168 § 1 k.p.c. i ocenę czy spełnione zostały przesłanki do przywrócenia terminu.

Według art. 168 § 1 k.p.c., jeżeli strona nie dokonała w terminie czynności procesowej bez swojej winy, sąd na jej wniosek postanowi przywrócenie terminu. W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie zwracano uwagę, że brak winy w rozumieniu art. 168 § 1 k.p.c. podlega ocenie z uwzględnieniem obiektywnego miernika staranności, jakiej można wymagać od strony dbającej należycie o swoje interesy, przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności konkretnej sprawy (por. przykładowo postanowienia: z 18 maja 2012 r., IV CZ 165/11, LEX nr

1243080, z 9 maja 2013 r., II CZ 11/13, LEX nr 1353169 i z 10 kwietnia 2014 r., I UZ 1/14, LEX nr 1467121). Ocena zachowania ubezpieczonego przeprowadzona przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym postanowieniu nie została odniesiona do przedstawianych przez niego okoliczności faktycznych w zakresie zdarzeń zaistniałych w dniu, w którym w obecności ubezpieczonego ogłoszono wyrok Sądu drugiej instancji. Nie oceniono twierdzeń wnioskodawcy, że treść pouczenia o sposobie i terminie zaskarżenia wyroku (wniesienia skargi kasacyjnej) była długa i wielowątkowa, przez co dla osoby nieposiadającej nawet elementarnej wiedzy z zakresu prawa mogła być niezrozumiała, szczególnie pod wpływem stresu i emocji związanych ze stawieniem się w sądzie we własnej sprawie. Nie oceniono również twierdzeń wnioskodawcy, że pouczenie miało miejsce zaraz po ogłoszeniu sentencji wyroku, przed podaniem ustnych motywów orzeczenia, w związku z czym wnioskodawca skupił całą swoją uwagę na przyczynach nieuwzględnienia jego apelacji. Wydawało mu się, że zrozumiał treść pouczenia, dlatego na pytanie przewodniczącego, czy zrozumiał pouczenie, odpowiedział twierdząco, był również przekonany, że podjęte przez niego później czynności, w tym złożenie na piśmie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego z urzędu do postępowania kasacyjnego, są wykonaniem obowiązków strony związanych z wolą zaskarżenia wyroku Sądu drugiej instancji.

Uzasadnienie zaskarżonego postanowienia nie zawiera ocen wiarygodności twierdzeń wnioskodawcy ani ustaleń faktycznych odnoszących się do jego twierdzenia, że pouczenie miało miejsce po ogłoszeniu sentencji wyroku a przed podaniem motywów ustnych, ani oceny, czy dokonanie pouczenia w takiej sekwencji zdarzeń mogło mieć wpływ na przyswojenie sobie treści skomplikowanego, wielowątkowego pouczenia przez osobę, która nie jest prawnikiem. W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia brak jest odniesienia się do dodatkowych okoliczności, które mogłyby świadczyć o uwzględnieniu przez Sąd mierników staranności właściwych dla osoby o cechach ubezpieczonego. We wniosku o przywrócenie terminu jako dowód staranności ubezpieczonego podano, że niezwłocznie (po czterech dniach od ogłoszenia sentencji wyroku) wystąpił o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Ubezpieczony aktywnie uczestniczył w postępowaniu przed Sądami pierwszej i drugiej instancji. W terminie złożył

odwołanie od decyzji ZUS i apelację, przejawiał zainteresowanie szybkim rozstrzygnięciem sprawy (np. w piśmie do Sądu Okręgowego z k. 142), w terminie złożył wniosek o doręczenie odpisu wyroku Sądu pierwszej instancji wraz z uzasadnieniem (k. 120). Najważniejszym argumentem przemawiającym za dochowaniem należytej staranności było jednak powołanie się na długie, wielowątkowe i skomplikowane pouczenie o terminie i sposobie zaskarżenia wyroku Sądu drugiej instancji. Tymczasem w orzecznictwie przyjmuje się, że za przyczynę usprawiedliwiającą przekroczenie przez stronę terminu może być uznane wadliwe bądź niedostateczne pouczenie strony co do terminu i sposobu dokonania czynności procesowej. Udzielone przez sąd stronie działającej bez pomocy profesjonalnego pełnomocnika pouczenie co do sposobu i terminu zaskarżenia orzeczenia powinno zawierać jasny i zrozumiały dla niej przekaz, z którego wynika jednoznaczna informacja umożliwiająca skorzystanie z niego (postanowienia Sądu Najwyższego: z 11 grudnia 2013 r., IV CZ 101/13, LEX nr 1430439; z 14 kwietnia 2008 r., II UZ 28/07, OSNP 2009 nr 15-16, poz. 214). Brak winy w niedokonaniu w terminie czynności procesowej przyjmuje się wówczas, gdy wystąpiły przeszkody niezależne od strony, w tym także gdy strona bez swojej winy błędnie zrozumiała pouczenie o sposobie i terminie dokonania czynności procesowej (postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lutego 2014 r., I UZ 47/13, LEX nr 1439385).

Niedokonanie w terminie czynności procesowej przez stronę niebędącą prawnikiem z powodu błędnego rozumienia przepisu k.p.c. uzasadnia ocenę braku jej winy w uchybieniu terminu (postanowienie Sądu Najwyższego z 23 listopada 2006 r., I UZ 20/06, LEX nr 950615). Podobna ocenę można odnieść do niedokonania w terminie czynności procesowej przez stronę niebędącą prawnikiem z powodu błędnego zrozumienia pouczenia sądu o sposobie i terminie dokonania czynności procesowej.

Należy oczywiście pamiętać, że na stronie zobowiązanej do dokonania czynności procesowej w określonym terminie ciąży obowiązek zachowania należytej staranności w celu jego dotrzymania, której miernikiem jest obiektywnie oceniana staranność, jakiej można wymagać od osoby właściwie dbającej o swoje interesy procesowe. Uchybienie w tym względzie, spowodowane nawet lekkim

niedbalstwem, narusza obiektywny miernik staranności i stanowi podstawę do oddalenia wniosku o przywrócenie terminu, skoro nawet lekkie niedbalstwo świadczy o zawinionym niedokonaniu czynności w terminie (postanowienia Sądu Najwyższego z 28 lutego 2013 r., III CZ 6/13, LEX nr 1314372; z 6 września 2011 r., I UZ 23/11, LEX nr 1463700).

Przedstawione okoliczności pozwalają na ocenę, że oddalenie wniosku o przywrócenie terminu do dokonani czynności procesowej było przedwczesne, nie zostało bowiem poprzedzone wystarczająco wnikliwą analizą okoliczności powołanych przez ubezpieczonego. Oznacza to, że zasadny okazał się zarzut naruszenia art. 168 § 1 k.p.c., a przed wnikliwym i rzetelnym rozpoznaniem wniosku o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem przedwczesne okazało się odrzucenie tego wniosku.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁵ k.p.c.